

SOCIALE ZEKERHEID BIJ DE TIJD

Een fris geluid

HUGO KEUZENKAMP

Het is lang geleden dat er in officiële PvdA-stukken op creatieve manier over de sociale zekerheid werd nagedacht. Met de nota *Sociale zekerheid bij de tijd* lijkt het tijdperk dat de

PvdA vooral 'tegen' was ten einde te lopen. Dat is een verademing. Dat er voor economen desondanks nog wel het een en ander op de nota valt aan te merken is in dit geval minder belangrijk. Immers, het kan geen kwaad om eerst de vraag 'waar willen we heen?' te beantwoorden, voordat 'wie zal dat betalen' afgehandeld kan worden.

En waar moet dat dan heen, met de sociale zekerheid? Nadat het bouwwerk van Drees, dat met de AOW begon, eind jaren zestig zijn voltooiing vond waren de eerste scheuren in het fundament al zichtbaar. En meteen al na de eerste toets bleek dat bouwwerk wankel: sinds de oliecrisis van 1973 is het eigenlijk niet meer goed gekomen met onze verzorgingsstaat. Eigenlijk is alleen die AOW redelijk ongeschonden gebleven. Maar de werkloosheidswet bleek tot verstarring te leiden. Voor velen (vooral ouderen) gold: eens werkloos, altijd werkloos. En er waren de nodige jongeren die het wel best vonden als langdurig werkloze. De arbeidsongeschiktheidswet werd meegesleept in de val van de verzorgingsstaat. Er werd veelvuldig misbruik van gemaakt door de WAO als sociale afvloeiingsregeling te gebruiken (de uitkeringsvoorwaarden waren immers wat gunstiger dan die van de w.w.). Niet alleen explodeerde het beroep op de sociale zekerheid. Bovendien bleek het bouwwerk eenzijdig gericht op traditionele leef- en werkvormen. De kostwinner met een vaste baan stond centraal. Ondertussen kwam het traditionele gezin in het gedrang (overigens mede als gevolg van de sociale zekerheid die onverwacht onderdak bleek te bieden aan bijvoorbeeld de bijstandsmoeder). En vaste voltijsbanen beginnen ook minder gangbaar te worden, daarvoor in de plaats komt de 'flexwerker'.

Lid van de redactieraad van *s&d*; hoofdredacteur van *Economisch Statistische Berichten*; universitair hoofddocent en CentER fellow, KUB

De voorstellen gewogen

De nota neemt al deze ontwikkelingen ter harte. Het aardige is dat er vervolgens een aantal voorstellen wordt gedaan om op de hedendaagse behoeften in

te spelen. Een eerste interessant voorstel is om ook flexibele werknemers (die zo nu en dan een baan hebben) rechten op sociale zekerheid te bieden, door ook hun zulke rechten op te laten bouwen (en de teller van bijvoorbeeld het aantal gewerkte weken niet weer bij nul te laten beginnen als, na een korte onderbreking, een nieuwe baan wordt aanvaard). Dit lijkt me niet meer dan rechtvaardig.

Een tweede voorstel is premiedifferentiatie in de w.w te introduceren. Werkgevers die gemakkelijk werknemers ontslaan moeten dan meer w.w-premie gaan betalen. Dit voorstel wordt momenteel door het ministerie van Sociale Zaken bestudeerd. Ik ben er sceptisch over, maar de gedachte is.

Een derde voorstel is om de bijstand te individualiseren (dus het recht op een uitkering niet meer afhankelijk te maken van het inkomen van de partner). Dit past bij de individualisering die de nota terecht onderschrijft. Het kost ook geld, zeker als de toegangsdeur tot de bijstand te wijd open staat en de uitgang moeilijk te vinden is. Daarvoor wordt een vierde voorstel gedaan: dat er minder mensen in de bijstand moeten komen. Hoe, dat wordt er niet bij verteld. Zo lusten we er natuurlijk nog wel een paar. Hier wreekt zich dat de nota soms al te zeer mooi weer wil spelen.

Het vijfde voorstel is een betere verdeling van werk en zorg tot stand te brengen. Kostwinnersregelingen (zoals het doorsluizen van de basisaftrek in de belastingen van moeder de vrouw aan de kostwinner) moeten worden opgeheven. Ook wordt gepleit voor betere regelingen voor zorgverlof en kinderopvang. Maar hierover blijft de nota verder nogal vaag.

Het zesde voorstel is om de basisaftrek te vervangen door een negatieve inkomstenbelasting voor iedereen (ook niet-werkenden), in eerste instantie ongeveer 220 gulden per maand. Dit heeft een nivellerend effect, maar het 'realisme' is ondertussen zo sterk aanwezig dat onmiddellijk wordt aangekondigd dat hogere inkomensgroepen weer gecompenseerd moeten worden. Ik vind het echter een sympathiek voorstel. Het is echter jammer dat de nota niet dieper ingaat op de problematiek van de belastingen 'onderin' de arbeidsmarkt. Hier zit immers nog steeds de grootste drempel voor de toegankelijkheid van de arbeidsmarkt. De PvdA mag hier best wat scherper uit de hoek komen.

Een zevende voorstel is het verbeteren van de mogelijkheden voor scholing, onder meer door invoering van een (wettelijk) scholingsverlof. Dat klinkt mooi, maar het echte scholingsprobleem doet zich elders voor: bij de *dropouts* op de middelbare school. In Amsterdam komt bijna veertig procent van de middelbare scholieren zonder diploma op de arbeidsmarkt. Dropouts zijn weer voornamelijk bij lagere opleidingen te vinden. De pizzabrommer is te aantrekkelijk voor veel scholieren, terwijl scholen en ouders zich te gemakkelijk neerleggen bij hun falen. Het verbaast me al tijden dat dit thema niet luidkeels in PvdA-kringen wordt besproken, want deze dropouts vormen een tijdbom onder de sociale zekerheid.

Afkeer van een basisstelsel

Hiermee kom ik op een andere rode draad van het rapport: de afkeer tegen een 'basisstelsel'. Het rapport spreekt zich uit tegen aantasting van de verzorgingsstaat voor de middenklasse. Een uitspraak van Robert Goodin wordt klakkeloos overgenomen: 'a service that is reserved for the poor is a poor service'. Eerlijk gezegd lijkt mij de hoofdtaak van de sociaal-democratie om allereerst te zorgen dat de *service for the poor* een goede is – als er daarboven

nog wat gedaan kan worden, en daar inderdaad behoefte aan bestaat, dan is dat mooi. Maar de basis moet wel deugen. Het middenklasse-karakter van de sociale zekerheid wordt niet onderuit gehaald door sociale zekerheid te beperken tot een basisstelsel. Dat miskent het bloedend-hart (of gewoon het gevoel van solidariteit) waar ook middenklassers over beschikken. Veel belangrijker dan wat aanvullende voorzieningen in het 'pluspakket' van de sociale zekerheid is dat een terecht beroep op de solidariteit wordt gedaan. Misbruik ondermijnt dit. Niet alleen misbruik, maar ook het laat-maar-waaien gedrag van sommigen, zoals de genoemde dropouts. Op korte termijn zijn zij niet tot last, want middelbare scholieren die er de brui aan geven zijn nog jong en dus goedkoop, zodat ze gemakkelijk werk vinden. Als ze eenmaal de leeftijd bereikt hebben dat ze het volwassenen minimumloon moeten beuren dan wil geen bedrijf ze nog hebben. De pizzabrommer gaat dan naar een andere dropout. Ik vrees dat de middenklasse zich eerder vanwege zulk gedrag afwendt van de verzorgingsstaat, dan omdat het pluspakket niet meer collectief geregeld wordt. Dan dreigt het risico dat het basisstelsel, dat er toch zal komen (er zelfs grotendeels al is) een stelsel wordt waarvan die basis uiterst schamel wordt.

Samenvattend meen ik dat het rapport een aantal goede elementen bevat. De uitwerking is zo nu en dan nog gebrekkig, maar daar moet je congressen ook niet mee lastig vallen. De afkeer tegen een basisstelsel is vooral emotioneel, en voegt overigens niets toe aan de voorstellen van het rapport. De belangrijkste tekorten betreffen de drempel tot de arbeidsmarkt (waar te weinig over gezegd wordt) en het werkelijke scholingsprobleem, dat van falend middelbaar onderwijs. En ten slotte zou het toch ook wel aardig zijn om her en der wat prijskaartjes aan te hangen. Sommige dingen zijn namelijk geld waard – daarvoor hoef je je niet te schamen.